

**SORUMLULUK
SİGORTACISININ
DOĞRUDAN DAVADA
DAYANABİLECEĞİ
SAVUNMALAR**

YRD. DOÇ. DR. SERDAR ACAR

vedat kitapçılık
İSTANBUL 2012

İÇİNDEKİLER

§ 1. Giriş	3
§ 2. Yorum İlkeleri	6
I. Yabancı Hukuka Tabi Sorumluluk Sigortaları	6
II. Uygulanacak Hükümler ve Bunların Kuvveti	7
III. TTK, m.1478'in Emredici Hüküm Olup Olmadığı	9
IV. Sorumluluk Sigortasının Kime Teminat Sağladığı	15
A) TTK, m.1473 Açısından.....	16
B) TTK, m.1481 Açısından.....	17
C) TTK, m.1454 Açısından.....	19
V. Dava Hakkı ve Davaya Konu Hak Ayrımı	29
A) Genel Olarak	29
B) Dava Hakkı ve Muacceliyet	31
C) Davaya Konu Hak ve Riziko Tanımı	36
VI. İşveren Sorumluluk Sigortaları	40
VII. Zorunlu Sorumluluk Sigortaları	41
VIII. Reasürans	44
§ 3. Sigortalının Savunmaları	49
I. Genel Olarak.....	49
II. Sorumluluk İlişkisinden Doğan Savunmalar.....	51
III. Kişisel Savunmalar	54
IV. Sorumluluğu Değiştiren Sözleşmeler	55
§ 4. Sigorta Sözleşmesinden Doğan Savunmalar	57
I. TTK, m.1473-1485'te Sayılan Savunmalar.....	57
A) Sigorta Bedeli.....	57
1) Garame	57
2) Kısmi Ödemeler.....	58
3) Muafiyetler	60
4) Mahkeme Masrafları	61
B) Zamanaşımı	62
C) Sözleşmede Öngörülen Olay.....	66
D) Sigorta Süresi İçinde Gerçekleşen Olay.....	66
E) Sigortalının Kastı ve Geçerli Olmayan Sigorta	75

F) Takas	77
G) Bildirim Görevi	78
H) Zarar Görenin Bilgi Verme Görevi	80
I) Halefiyet Hakkına Zarar Verme	81
II. Diğer Görev İhlâlleri	82
A) Genel Olarak	82
B) Sözleşme Yapıldığı Sıradaki Beyan Görevi	84
C) Sözleşme Süresince Beyan Görevi	91
D) Koruyucu Önlemler Alma Görevi	92
E) Zararın Gerçekleştiği Yerde Değişiklik Yapmama Görevi	93
F) Sözleşme ile Öngörülen Diğer Görevler	94
III. Prim Ödememe	94
§ 5. Birden Fazla Sigortacıya Dava Açılması	99
I. Genel Olarak	99
II. Bu İhtimale Özgü Savunmalar	100
§ 6. Üçüncü Kişinin Bilgi Alma Hakkı	110
§ 7. Sonuç	113
KAYNAKÇA	116

§ 1. Giriş

1.1. Sorumluluk sigortası, ülkemizde son yıllarda en hızlı gelişen sigortacılık dalları arasındadır. 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu ile beraber, yönetici sorumluluk sigortası gibi bugüne kadar pek ilgi görmemiş dallar da dahil olmak üzere, bu sürecektir. Bu sigortanın mahkemeleri en sık meşgul edeceği uyuşmazlık türü doğrudan dava olacaktır. Bu davalar da zarar gören üçüncü kişiye karşı sigortacının hangi savunmalara dayanabileceği noktasında düğümlenecektir. Hâlbuki sigortacının dayanabileceği ve dayanamayacağı savunmalar kanunda yeterli açıklıkta ve derli toplu şekilde sayılmamıştır. Hatta üçüncü kişiye tanınan hakkın kendisi üzerine bile çeşitli tartışmalar açılabilir. Dolayısıyla, kanun üzerine uygulamada pek çok tereddüt yaşanabilecek gibi görünmektedir. Bu nedenle, konu üzerine bir çalışma hazırlamak yararlı görülmüştür¹.

1.2. 2000’li yılların hemen öncesi ve sonrasında, sigortacılıkta ileri pek çok ülkede sigorta hukuku reformları başlatılmıştır. Bazıları sonuçlanan, bazılarında önemli gelişmeler kaydedilen bu reformların birbirlerinden etkilendikleri görülmektedir. Geline nokta ortak akıl; sorumluluk sigortasında üçüncü kişiye doğrudan dava hakkı tanınması gerektiğini, buna en tutarlı dayanağın açık bir kanun hükmü olduğunu, sigortacının hangi savunmalara dayanabileceğinin açıkça sayılması gerektiğini, göstermektedir. Savunmalar için genel kabul gören ayırım da; sorumluluk ilişkisinden doğan savunmalar ve sigorta sözleşmesinden doğan savunmalar ayırımıdır. Bu ikinci gruptaki savunmalar üzerine bazı sınırlamalar konmaktadır.

(1) 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu ile Hükümet Tasarısı üzerine daha önce yaptığımız daha dar kapsamlı bir inceleme için bkz. Serdar ACAR, Kulüp Sigortası, Protection&Indemnity, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2008, s.435-452.

1.3. Çalışmamızda, savunmalar bu ayırım doğrultusunda ele alınacaktır. Her iki gruptaki savunmalar ayrı başlıklar altında incelenecektir. Kanun ile benimsenen sistematik ile uyumlu olması açısından, ikinci gruptaki savunmalar kendi içinde, TTK, m.1473-1485'te yer alan savunmalar ve diğerleri şeklinde ayrılacaktır. Fakat savunmalara geçmeden önce, yapılacak yorumlarda göz önünde bulundurulması gereken ilkelere ayrıca yer vermek yararlı bulunmuştur. Zira TTK'da konu yoruma oldukça açık hükümlerle düzenlenmiştir. Bunun yanı sıra, birden fazla sigortacıya dava açılması ihtimali de, yine ayrı bir başlıkta ele alınacaktır. Son olarak, üçüncü kişinin bilgi alma hakkı üzerine, *de lege feranda* bir öneride bulunulacaktır. Kanunda düzenlenmemiş olan bilgi alma hakkı, üçüncü kişinin dava hakkını kullanılabilmesi yanında, sigortacının hangi savunmalara dayanabileceği üzerinde de belirleyicidir.

1.4. Bu çalışma 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu üzerine hazırlanmıştır. Dolayısıyla, kanun hükümlerinin bize ait bir yorumudur. Kanun ise yeni bir kanundur. Konuyla ilgili olarak ileri sürülen sınırlı sayıdaki görüş ve eleştirilere de çalışmada yer verilmiştir. 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu kapsamında ileri sürülmüş görüşlere ise, ancak gerekli ve tatbik edilebilir olduğu ölçüde yer verilmiştir. Aynı yaklaşım, 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu ile 818 sayılı Borçlar Kanunu için de takip edilmiştir. Yabancı hukuklarla karşılaştırma yapmaktan ise özellikle kaçınılmıştır. Zira farklı hukukların teferruata ait hükümleri, bağlam farkları nedeni ile, çoğu zaman kıyasa elverişli değildir. Ayrıca, farklı ülkelerdeki çözümler üzerine daha önce bir inceleme yapılmıştı². Bu çalışmada ise yeni kanun hükümleri, kendi sistematigi içinde yorumlanmaktadır.

1.5. Bu çalışma, esas itibarıyla uygulamaya yönelik olarak kaleme alınmıştır. Mümkün olduğu ölçüde uygulama ve öğretilerdeki birikimi koruyan ve radikal fikirlerden kaçınan, çelişkileri giderip basit ve çalışır bir sistemi ön plana çıkaran bir yorum şekli tercih edilmiştir. Tutarlı, basit ve çalışır bir sistem farklı esaslara da dayandırılabilir, en azından

(2) Geniş bilgi için bkz. ACAR, P&I, s.418-508.

bilimsel tartışmaları tahrik etmeye yönelik provakatif görüşler ileri sürülebilirdi. İlerleyen süreçte bu tür bilimsel çalışmalar yapılabileceğini sanıyoruz. Fakat bu aşamada bundan kaçınılmıştır. Yeni kanun, zaten oldukça radikal değişiklikler getirmiştir, mevcut birikimin ne kadarının geçerliğini koruduğunu ayıklamak bile pek kolay bir görev değildir ve bu aşamada uygulamanın net çözümlere ihtiyacı bulunmaktadır.

§ 2. Yorum İlkeleri

I. Yabancı Hukuka Tabi Sorumluluk Sigortaları

2.1. Sorumluluk sigortası bazı durumlarda yabancı sigortacılar tarafından ve/veya yabancı sigortacılara ait standart klozlara tabi şekilde yapılmaktadır. Bu durumda incelemeye Türk mahkemesinin ve Türk hukukunun yetkili olup olmadığından başlanmalıdır. Burada olumlu bir sonuca varmadıkça, sonraki konular için yapılan yorumlar ölü doğmuş olur. Zira yabancı mahkemenin çözmeye yetkili olduğu bir uyuşmazlık Türk mahkemesine gelmez, yabancı hukuka tabi olan ve o hukuka göre kaleme alınmış olan klozları Türk hukuku altında tamamen veya kısmen geçersiz veya hükümsüz bulan yorumlar da, bundan haberdar olsalar bile, bir İngiliz veya Alman hâkiminin hiç ilgisini çekmez. Bunun yerine, bir Türk yabancı ülke mahkemesine gittiği zaman ne ile karşılaşacağını o hukuka göre açıklamak, pratik açıdan faydalı olur. Gerek mal ve gerekse sorumluluk sigortasında sıkça görülen bu hataya burada bir kez daha işaret etmek doğru bulunmuştur.

2.2. Yabancı hukuka tabi kılınan sorumluluk sigortaları bu çalışmanın kapsamı dışındadır. Bu konuda sadece şu hususu belirtmek gerekir: P&I ile sınırlı olmayan, bir yabancı sigortacı tarafından yabancı hukuka tabi olarak yapılan sorumluluk sigortasında, üçüncü kişinin 6102 sayılı TTK hükümlerine göre doğrudan dava hakkının olup olmadığı, devletler özel hukukunu ilgilendiren çetin bir konudur. Bu hakkın tanınması öncelikle yetkili mahkeme ve uygulanacak hukuk klozlarını göz ardı etmeyi gerektirir. Bu konudaki önemli yorum güçlüklerinin TTK Tasarısı'na yapılacak bir ilave ile aşılabileceğine ilişkin, daha önce *de lege feranda* bir öneride bulunmuştuk³.

(3) Geniş bilgi için bkz. ACAR, P&I, s.497 vd, 508 vd. Ayrıca bkz. Kerim ATAMER, “Yargıtay Kararları Işığında Deniz Ticareti ve Deniz Sigortası

II. Uygulanacak Hükümler ve Bunların Kuvveti

2.3. Sorumluluk sigortası TTK, 1473-1485'te on üç madde ile düzenlenmiştir. Bu hükümlerin yanı sıra, TTK, m.1485'te atıf yapılan toplam elli beş madde daha sorumluluk sigortasına uygulanır. Bunlar; genel hükümler, başkası lehine sigorta, geçmişe etkili sigorta, müşterek sigorta ve zararın gerçekleştiği yerde değişiklik yapmama hakkındadır. Böylece uygulanacak madde sayısı altmış sekize ulaşmaktadır.

2.4. TTK, m.1486'da ise üç kategori halinde koruyucu hükümler sayılmaktadır. Birinci fıkrada sayılan hükümlere aykırılık sözleşmeyi geçersiz kılar, ikinci fıkrada sayılan hükümlere aykırı sözleşme hükümleri geçersizdir, üçüncü fıkrada sayılan hükümler sigortalı aleyhine değiştirilemez. “*Koruyucu hüküm*” hukukumuzda yeni bir terimdir. TTK'nın sadece sigorta hukukuna dair altıncı kitabında, 1452, 1486 ve 1520. maddelerde kullanılmıştır. Diğer iki madde de, tıpkı TTK, m.1486 gibi, altıncı kitaptaki bazı maddeleri üç kategori halinde sayarak, değişik seviyelerde emredicilik içermektedir. Bunlar, kategorisine göre, sigortalı tarafını, her iki tarafı, her iki tarafı ve/veya kamuyu korumaya yöneliktir. Dolayısıyla, koruyucu hüküm terimi, emredici hükümler içinde daha dar bir kategori olarak kullanılmış gibi görünmektedir. Buna göre, 1452, 1486 ve 1520. maddelerde sayılmamış diğer bütün maddeler otomatik olarak yedek hukuk kuralı olarak değerlendirilmemelidir. Bunlar içinde de emredici hükümler bulunabilir. Böyle bir madde için yerleşik yorum kurallarına göre yapılacak bir inceleme ile sonuca varılmalıdır⁴.

Hukukunda Güncel Sorunlar ve Gelişmeler”, XXIII. Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu (12.06.2009), Ankara, 2009, s.258 vd.

(4) Karş. Kerim ATAMER: “Yeni Türk Ticaret Kanunu Uyarınca Zarar Sigortalarına Giriş”, Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, 2011 Mart, C.27, Sa.1, s.42-44. Yazar, 6762 sayılı TTK'nın 1264. maddesindeki ilkelerin korunduğu, sadece sistematik bir farklılığa gidildiği, buna göre emredici hükümler tek maddede sayılmak yerine her kısım veya bölümün sonunda üç maddede sayıldığını,

2.5. TTK, m.1485'te atıf yapılan elli beş maddeden sadece TTK, m.1458/1 ikinci cümle, TTK, m.1466 ve 1471/2 olmak üzere, üç tanesi TTK, m.1486'daki koruyucu hükümler arasına alınmıştır. Bunun yanı sıra, TTK, m.1452'de, TTK, m.1485'te atıf yapılan genel hükümlerden yirmi altı tanesi koruyucu hükümler arasında sayılmıştır. Dolayısıyla, elli beş maddeden toplam yirmi dokuz tanesi koruyucu hükümdür. Bunlara aykırılık, yer aldıkları kategoriye göre, TTK, m.1452 ve 1486'daki sonuçları doğurur.

2.6. TTK, m.1485'te atıf yapılan elli beş maddeden geri kalan yirmi altı tanesi ise koruyucu hüküm değildir. TTK, m.1485 ikinci kategori koruyucu hüküm olduğu için, bu yirmi altı maddeden herhangi birinin sorumluluk sigortasına uygulanmayacağına dair sözleşme hükümleri geçersiz olur. Bununla beraber, kendileri emredici olmadıkları sürece, bu yirmi altı madde sözleşme ile değiştirilebilir. Bu yorum ilk bakışta biraz karmaşık gibi görünmekle beraber, yapılabilecek muhtemel yorumların en tutarlı olanıdır. Aksi yönde yapılabilecek en güçlü yorum; TTK, m.1485'in ikinci kategori koruyucu hükümler arasına alınmasının, bu yirmi altı maddenin tamamını koruyucu hüküm haline getirmek anlamı taşıdığıdır. Fakat TTK, m.1485'te sadece bu yirmi altı maddeye değil

belirtmektedir. Diğer taraftan, 6762 sayılı TTK'nın 1264. maddesi ile liste yöntemi benimsendiği için "*aksine sözleşme yoksa*" gibi ibarelerin anlamı kalmadığı, zira bu maddede sayılmayan her hüküm yedek hukuk kuralı sayılacağı için zaten aksinin kararlaştırılabileceği, bu düzensizliğin liste yöntemini benimsememiş olan (bu nedenle ibareler gereklidir) 1926 tarihli TK'dan bu hükümlerin aynen alınması olduğu, hiç olmazsa 6102 sayılı TTK'da bu ibarelere artık gerek kalmadığına dikkat edilmesi gerekirken bunun yapılmadığı, aksine bu ibarelerin Adalet Komisyonu tarafından ortak bir cümle yapısına kavuşturulduğu, böylece 6762 sayılı TTK'dan gelen bu yanıltıcı anlatımın korunmuş olduğunu, ilave etmektedir. Bu açıklamalardan, yazarın koruyucu hüküm ve emredici hüküm kavramlarını eş anlamlı gibi kabul ettiği, anlaşılmaktadır. 6762 sayılı TTK için bu belirtilmiş olmakla birlikte, 6102 sayılı TTK açısından da koruyucu hüküm olarak listelenmemiş diğer bütün hükümlerin yedek hukuk kuralı sayılacağı ise, açıkça belirtilmemiştir. Buna karşılık, TTK, m.1486'da sayılmamış hükümlerden biri olan TTK, m.1483'ün emredici olduğu da kabul edilmiştir. ATAMER, s.76.

toplam elli beş maddeye atıf yapıldığına göre, bu yorum diğer yirmi dokuz maddeyi de kapsar. Bu yirmi dokuz maddenin ise pek çoğu birinci ve üçüncü kategori koruyucu hükümler arasında sayıldığı için, bu maddeler açısından çelişkili sonuçlar ortaya çıkar. Ayrıca, bütün zarar sigortaları için yirmi dokuz koruyucu hüküm varken, sorumluluk sigortası için bunlara yirmi altı tane ilave etmek yirmi altı gerekeceğini bulmayı gerektirir. Tabiatıyla, ilk yorum benimsendiği zaman da, uygulama alanı sözleşme ile kaldırılamayacak olan bu yirmi altı maddenin sözleşme ile ne kadar değiştirilebileceği problemi ortaya çıkar. Bu probleme, ancak, emredici olup olmadıkları açısından yirmi altı maddeyi tek tek değerlendirmek sureti ile bir çözüm bulunabilir.

2.7. Sorumluluk sigortası için konan on üç maddeden ise; TTK, m.1477 birinci kategori, TTK, m.1479, 1480, 1482 ve 1485 ikinci kategori, TTK, m.1474-1476 ise üçüncü kategori koruyucu hükümdür (TTK, m.1486). Geriye dört madde kalmaktadır. Bunlardan TTK, m.1473 tanım maddesi, TTK, m.1478 ise üçüncü kişiye doğrudan dava hakkı tanıyan maddedir. Dolayısıyla, TTK, m.1478'i bir emredici hüküm olarak vasıflandırmanın mümkün olup olmadığı son derece önem kazanmaktadır.

III. TTK, m.1478'in Emredici Hüküm Olup Olmadığı

2.8. Pratik açıdan, TTK, m.1478'in bir emredici hüküm olması ile olmaması arasındaki fark, burada üçüncü kişiye tanınan hakkın sözleşme ile kaldırılması veya sınırlanmasının mümkün olup olmadığıdır. Nitekim, bir üçüncü kişiye taraf olmadığı bir sözleşme altında bir takım haklar sağlayan bazı kanunlar yabancı ülkelerde yürürlüğe konulduğu zaman, sorumluluk sigortacıları hemen aksi yönde açık klozlar kaleme

olarak bu hakları kaldırmıştı⁵. Doğrudan dava hakkı sigorta sözleşmesi ile tamamen kaldırılmasa bile, buna çok önemli sınırlamalar konabilir. Sigorta sözleşmesinden doğan savunmalar başlığı altında bunun somut örnekleri incelenecektir. Dolayısıyla, sorumluluk sigortası hakkındaki en önemli madde üzerinde böyle bir bulanıklık yaratılması doğru olmamıştır.

2.9. TTK, m.1478 şöyledir:

“Zarar gören, uğradığı zararın sigorta bedeline kadar olan kısmının tazminini, sigorta sözleşmesi için geçerli zamanaşımı süresi içinde kalmak şartıyla, doğrudan sigortacıdan isteyebilir.”

TTK, m.1473/1’e göre de:

“Sigortacı sorumluluk sigortası ile, sözleşmede aksine hüküm yoksa, ... zarar görene, ... tazminat öder.”

2.10. Görüldüğü üzere, her iki hükümde de, tazminatın üçüncü kişiye ödenmesi kuralı kabul edilmiştir. Bu açıdan, TTK, m.1478 ile 1473 paraleldir. Fakat TTK, m.1473’teki iki virgülle ayrılmış “*sözleşmede aksine hüküm yoksa*” ibaresi, mantık ve dil kurallarına göre, kendinden sonraki bütün kuralları etkiler. Cümledeki sonra gelen bütün kurallar bu ibare altında yorumlanır⁶. Buna göre, TTK, m.1473, sözleşme ile

(5) Örneğin, İngiltere’de 1999 yılında The Contracts (Rights of Third Parties) Act adlı bir kanun yapılmıştır. Bu BK, m.111’e benzer fakat emredici olmayan hükümler içeren bir kanundur. P&I kulüpleri henüz kanun yürürlüğe girmeden “*Burada yalnızca sigortalı için teminat sağlanmaktadır, CTPA, 1999 ve benzeri kanunlardan yararlanmak isteyen üçüncü kişiler için herhangi bir hak sağlanması amaçlanmamıştır*” gibi klozları sözleşmelere eklemiştir. ACAR, P&I, s.430-431.

(6) Bu ibare Taslak’ta yoktu. Ünan’a göre, yapılan eleştirileri karşılamak üzere daha sonra metne ilave edilmiştir, fakat bu yapılmasa da Taslak’taki ilk hüküm emredici olmadığı için sonuç aynı idi. Samim ÜNAN, “Türk Ticaret Kanunu Taslağı’nın Sigorta Hukuku Başlıklı Altıncı Kitabı Hakkında Düşünceler”, Türk Ticaret Kanunu Taslağı, Sigorta Hukuku Dergisi, 2005, Özel Sayı, s.159.

tazminatın sigortalıya ödenmesinin kararlaştırılmasına izin vermektedir. Böyle bir sözleşme ise tazminatın üçüncü kişiye ödenmemesi sonucuna götürür. Çünkü tazminat ödemesi ancak bir kez yapılır. Dolayısıyla, TTK, m.1473'teki bu ibare ile verilen izin, TTK, m.1478'in sözleşme ile devre dışı bırakılması etkisini doğurmaktadır. Kuşkusuz, TTK, m.1478 bir koruyucu hüküm olsaydı, böyle bir sonuç ortaya çıkmazdı.

2.11. TTK, m.1478 tarihi ve amaçsal yoruma tabi tutulduğunda, ilginç bulgularla karşılaşılmaktadır. Bu madde, Taslak'ın 1456. maddesinden gelmektedir⁷. Tasarı, Taslak metni ile aynıdır; Adalet Komisyonu'ndaki redaksiyona dair küçük değişiklik dışında, sonradan bir değişiklik yapılmamıştır⁸. Fakat Taslak ile mevcut durum arasında başka bir önemli fark vardır. Taslak'ın 1456. maddesi, 1464/2. maddede (TTK, m.1486/2 muadili) ikinci kategori koruyucu hükümler arasında sayılmıştı. Buna göre, doğrudan dava hakkını kaldıran veya sınırlayan bir sözleşme hükmü geçersiz sayılırdı. Dolayısıyla, başta böyle bir teminat altına alınan doğrudan davanın, sonradan bilinçli bir tercihle kuvvetten düşürülmek istenip istenmediği sorusu, öne çıkmaktadır.

2.12. TTK, m.1478 altındaki madde gerekçesi şöyledir:

“... Sorumluluk sigortalarında asıl amaç her ne kadar sigortalının üçüncü kişiye vermiş olduğu zarar nedeniyle ödeyeceği tazminata bağlı olarak mal varlığında meydana gelen azalmanın telafisi ise de, bunun yan sonucu zarar görenin de bir an önce zararının giderilmesi ve sigortalının ödeme güçsüzlüğüne karşı üçüncü kişilerin

(7) TTK Komisyonu tarafından hazırlanan metin Adalet Bakanlığı tarafından 24.02.2005 tarihli basın toplantısı ile tanıtılmış, “*Türk Ticaret Kanunu Tasarısı*” adıyla bastırılıp görüş için ilgili kişi ve kuruluşlara dağıtılmıştır. Daha geniş bilgi için ATAMER, s.28 vd.

(8) Adalet Komisyonu tarafından kenar başlık ve metindeki “*doğrudan doğruya dava*” ibareleri “*doğrudan dava*” şeklinde değiştirilmiştir. TBMM Türk Ticaret Kanunu Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu (1/324), Dönem: 23, Yasama Yılı: 2, S. Sayısı: 96, s.559.

korunmasıdır. Ayrıca, zarar görenin doğrudan doğruya sigortacıya başvurması da zarar veren durumundaki sigortalıyı rahatlatıcı bir etki yaratacak ve sigortalının da sorumluluk sigortası ile sağlanmak istediği amaca daha kolay ulaşmasını sağlayacaktır. Fakat getirilen düzenleme hiçbir şekilde sorumluluk sigortasını üçüncü kişi lehine sözleşme durumuna sokmaz. Zira, halen menfaati sigorta edilen bizzat sigortalının kendisidir.”

2.13. Görüldüğü üzere, madde gerekçesinde yukarıdaki soruya bir cevap verilmemiştir. Genel gerekçede de herhangi bir cevap yoktur. Belirtmek gerekir ki, yukarıdaki gerekçe Taslak’ın 1456. maddesi için kaleme alınıp, sonradan 1478. madde altına konmuştur. Son iki cümle de bunu zaten doğrulamaktadır. Dolayısıyla, Hükümet tarafından TTK, m.1478 koruyucu hükümler arasında çıkarılırken ne amaçlandığı üzerine herhangi bir bilgi yoktur⁹.

2.14. Gerekçesi açıklanmayan bu değişikliğin bilinçli ve tutarlı olup olmadığı konusunda, diğer bir madde atfına da temas etmek gerekir. TTK, m.1485’te sorumluluk sigortasına uygulanacak hükümler arasında sayılan maddelerden biri de, “başkası lehine sigorta” kenar başlıklı TTK,

(9) Ünán ise şöyle bir açıklama yapmaktadır: “Taslağın ilk şeklinde m.1478, her iki taraf için de emredici olarak düzenlenmişti. Oysa bu hükümdeki “zamanaşımı süresi içinde olmak” koşulunun zarar gören lehine anlaşmayla iptal edilebilmesine ihtiyaç vardı ve buna cevap verebilmek gerekiyordu. Bu aksaklık Taslağın sonraki şeklinde giderilmiş ve m.1478 emredici hükümler arasından çıkarılmıştır. Böylece sigorta ettiren, zarar gören lehine, davaya ilişkin zaman sınırlamasını bertaraf edebilecektir.”. ÜNAN, Değerlendirme, s.172-173. Kanaatimizce, TTK, m.1478’in emredici hüküm olmadığı kabul edilse bile, zamanaşımı sürelerini bu şekilde bertaraf edebilmek mümkün değildir. TTK, m.6/1’e göre: “Ticari hükümler koyan kanunlarda öngörülen zamanaşımı süreleri, kanunda aksine düzenleme yoksa, sözleşme ile değiştirilemez.”. Kanunda zamanaşımı sürelerinin üçüncü kişi lehine değiştirilmesine izin veren bir hüküm yoktur. Aksine, zamanaşımı konusunda uygulama alanı bulunan TTK, m.1420 ile 1482’nin her ikisi de ikinci kategori koruyucu hükümdür; bunlara aykırı sözleşme şartları geçersizdir (TTK, m.1452/2, 1486/2). Eğer bu iki hüküm üçüncü kategori koruyucu hüküm olsaydı, o zaman konu tartışmaya açık olabilirdi.

m.1454'tür. Bu madde TTK, m.1486'da sayılan koruyucu hükümlerden biri olmamakla beraber, atfı yapan TTK, m.1485 ikinci kategori koruyucu hükümdür. Dolayısıyla, bir yandan başkası lehine sigortaya emredici bir atıf yapılırken, diğer yandan TTK, m.1478'e ait madde gerekçesinin son iki cümlesinde aksi yönde açıklama yapılması, pek tutarlı görünmemektedir. Bunda Taslak ile Tasarı arasındaki başka bir farkın etkisi olabilir. Taslak'ta, başkası lehine sigortaya dair muadil 1432. maddeye sorumluluk sigortası için yine atıf yapıldığı, görülmektedir (m.1463). Fakat 1463. madde, koruyucu hükümler arasına alınmamıştı (m.1464). Dolayısıyla, Taslak'ın kendi sistematığına göre, başkası lehine sigortaya emredici bir atıf yapıldığından söz edilemez. Bu durum karşısında, TTK, m.1478'e ait madde gerekçesinin son iki cümlesi şüpheye oldukça açıktır.

2.15. TTK, m.1478 lafzi yoruma tabi tutulduğunda ise, maddenin emredici olduğu görülmektedir. Mantık ve dil kurallarına göre “sigortacıdan isteyebilir” ibaresinin doğru yorumu; “*üçüncü kişi dilerse tazminatı sigortacıdan ister, dilerse ondan istemez.*” şeklindedir. İkinci ihtimalde kendisine zarar veren sigortalıdan tazminat isteyecektir. Dolayısıyla, cümle her ne kadar emir kipi ile bağlanmamış ise de, bu tanınan hakkı zayıflatmaya yönelik değildir. Aksine, eğer “*ister*” kelimesi kullanılsa idi, hükmün sigortacıya başvurma yükümlülüğü getirdiği ve/veya sigortalıya başvurma hakkını kaldırdığı yönünde tartışmalar çıkabilirdi. Madde ile yeni bir hak verilmiştir; bu hakkın süjesi üçüncü kişidir. Eğer cümle aynen korunduğu halde, sigortacı ve/veya sigortalıya bu hakkı kaldırma yetkisi verilmek istenirse, “*sözleşmede aksine hüküm yoksa*” gibi bir ibare eklemek gerekir. Böyle bir ibare de konmamıştır. Maddede sigorta bedeli ve zamanaşımı gibi iki sınırlama konmuş iken, bu yönde bir üçüncü sınırlama mevcut değildir.

2.16. Diğer taraftan, söz konusu iki sınırlama üzerinden hareket edildiği zaman, sözleşme ile maddeyi değiştirebilmenin mümkün olmadığı, yine anlaşılır. Zamanaşımı kamu düzenine ilişkin olduğu ve kanundaki süreler de kesin olduğu için, sözleşme ile ne zamanaşımına dayanma hakkı

üzerinde baştan bir tasarrufta bulunulabilir ne de bu süreler kısaltılabilir veya uzatılabilir. Sigorta bedeli için de sonuç aynıdır. “... sigorta bedeline kadar olan kısmını ... isteyebilir” ibaresinin ters yorumu, “sigorta bedelini aşan kısmını isteyemez” şeklindedir. Her iki yoruma göre de, hak üzerine konan tek sınırlama sigorta bedelidir. Bunun içinde kalmak kaydı ile karar verme yetkisi o hakkın süjesi olan üçüncü kişiye aittir. Sigorta bedeli her ne kadar sigorta sözleşmesinin taraflarınca belirleniyor ise de, bu kişilerce, üçüncü kişinin sigorta bedelinin belli bir oranı kadar talepte bulunabileceği gibi bir sınırlama konamaz.

2.17. Bir emredici hükmün ne uygulama alanı ne de içeriği bir sözleşme ile değiştirilebilir. TTK, m.1473 her ne kadar bu yetkiyi veriyor gibi görünse de, emredici hüküm olmayan bu madde TTK, m.1478 ile aynı güçte değildir. Dolayısıyla, her iki hüküm birbiri ile çatıştığında TTK, m.1478 üstün tutulur. Buna uygun olarak, TTK, m.1473 kendisinden daha güçlü bir maddenin değiştirilmesine dair bir yetki de veremez.

2.18. Farzı muhal olarak, TTK, m.1473 ile böyle bir yetki verilebileceği kabul edilse bile, bu başka bir nedenle yine sağlıksız bir yorum olur. Zira eğer sözleşmede aksine hüküm yoksa, TTK, m.1473 uyarınca tazminat üçüncü kişiye ödenir. Bu ihtimalde, sigorta bedeli (TTK, m.1473) ile zamanaşımı (TTK, m.1420, 1482), yine doğrudan dava hakkı üzerindeki kanuni sınırlamalardır. Dolayısıyla, TTK, m.1478 üçüncü kişiye hangi sınırlamalara tabi nasıl bir hak vermişse, TTK, m.1473 aynısını vermiştir. O zaman bu ihtimalde, TTK, m.1478 konmakla abesle iştilal edilmiştir.

2.19. Kanaatimizce, kanun koyucu tarafından her iki ihtimalde de bir anlam taşımayan bir hüküm konulduğu yerine, TTK, m.1473'teki ibarenin yanlış yerde kullandığını kabul etmek, daha doğrudur. Tarihi ve amaçsal yorumlar da, aslında bunu doğrular. TTK, m.1473/1 Taslak'taki metin ile aynı olup, sonradan herhangi bir değişikliğe uğramamıştır. Madde gerekçesinde ise, söz konusu ibarenin olay esaslı, talep esaslı ve karma poliçeler düzenlenebilmesi için gerekli esnekliği sağmaya yönelik olduğu belirtilmekte, TTK, m.1473'ün emredici bir hüküm olmadığı

ilave edilmektedir¹⁰. Lafzi yoruma göre ise, TTK, m.1478 bir emredici hükümdür. Bu sonucu çürütebilecek güce sahip aksi yönde bir bulgu da yoktur. Bu nedenlerle, sigorta sözleşmesi ile doğrudan dava hakkının kaldırılamayacağını, kanunda kabul edilenlerden başka herhangi bir sınırlama da konamayacağını, kabul etmek gerekir.

IV. Sorumluluk Sigortasının Kime Teminat Sağladığı

2.20. Yerleşik kabullere göre, sorumluluk sigortası, sigortalının üçüncü kişiye karşı sorumlu olması nedeniyle, sigortalının malvarlığında oluşan zarar için teminat sağlar. Türkiye’de de başka ülkelerde de, bu böyledir. Bununla beraber, 6102 sayılı TTK ile kurulan sistem, sanki bu kabulden uzaklaşmış izlenimi vermektedir. Bu yönüyle ilginç tartışmalar yaşanabilecek gibi görünmektedir. Tespitlerimize göre, kesin bir sonuca varmamakla beraber konuya şu ana kadar dikkat çeken tek yazar olan Atamer’e göre¹¹:

“Y-TTK uyarınca kurulan sistemde, ... bu sigorta güvencesi evrim geçirmektedir. Sigortalının tazminat ödemek zorunda kalması sebebiyle pasifindeki artışa karşı güvence sağlayan sorumluluk sigortası, artık zarar gören kişinin aktifinde meydana gelen zararın doğrudan giderildiği bir güvence haline dönüşmektedir. Böyle olunca, “sigortalı lehine sorumluluk sigortası” ile “zarar gören kişi lehine mal sigortası” arasındaki sınırların çizilmesi, sigorta hukukunun en ilginç sorunları arasında yerini alacaktır. Her ne kadar Gerekçe’de, ... menfaati sigorta edilen kişinin şimdiki gibi yine “sigortalı” olacağı vurgulanmışsa da, sigortalının sorumlu tutulduğu bir zarar sebebiyle doğrudan sigortacıya başvuran ve tazminatı da doğrudan alan zarar gören kişinin konumu, birçok yönden, lehine mal sigortası yapılan kişinin konumunu andırmaktadır. Aradaki sınırların belirlenmesi kolay olmayacaktır.”

(10) Dönem: 23, Yasama Yılı: 2, S. Sayısı: 96, s.446.

(11) ATAMER, s.56.

§ 7. Sonuç

7.1. 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu ile sorumluluk sigortasının özel olarak düzenlenmesi son derece doğrudur ve çok uzun süredir mevcut bir ihtiyaca cevap verilmesi niteliğindedir. Kanun hükümleri, genel olarak, adil ve dünyada son yıllarda yapılan sigorta hukuku reformlarında kabul gören ilkeleri içermektedir. Üçüncü kişiye doğrudan dava hakkı tanınması da, yine doğru bir tercihtir. Kurulan sistem çeşitli yabancı düzenlemelerle karşılaştırıldığı zaman, bunun oldukça cesur bir tercih olduğunu da ifade etmek gerekir.

7.2. Bununla beraber, kurulan sistem çeşitli kusurlar da içermektedir. Bu kusurların bazıları Taslak'tan beri mevcuttur. Fakat en az bu kadar ve belki de daha önemli olan kusurlar, Tasarı ve sonraki safhalarda Taslak hükümlerine yapılan ilaveler ve getirilen değişikliklerden kaynaklanmış gibi görünmektedir. Bunlar bazı çelişkilere yol açmıştır.

7.3. Sorumluluk sigortası ile kime ne için teminat sağlandığı şüpheye açık şekilde düzenlenmiştir. Bu çalışmada, dünya ve ülkemizde yerleşik olan kabule bağlı kalınmıştır. Fakat önümüzdeki dönemde, “*üçüncü kişi lehine mal sigortası*” gibi teorik tartışmalar yapılacağı anlaşılmaktadır. Kuşkusuz, teorik tartışmaların uygulamaya yön verebilmesi için, bunların doğurduğu bütün pratik etkilerle birlikte tutarlı şekilde ortaya konması gerekir.

7.4. Koruyucu hüküm, TTK'nın sadece sigorta hukuku kitabı içindeki üç maddede geçen yeni bir kavramdır. Kanaatimizce, üç değişik seviyede emredicilik içeren, emredici hükümler içindeki daha dar bir kategoriye ifade için kullanılmaktadır. Dolayısıyla, bu maddelerde sayılmayan bütün hükümler otomatik olarak yedek hukuk kuralı değildir; bunların içinde de emredici hükümler olabilir. TTK, m.1478 bunlardan biridir. Yine de, koruyucu hükümler arasından sonradan çıkarılan bu maddenin kuvveti üzerinde bir bulanıklık yaratılması doğru olmamıştır.

7.5. Sorumluluk sigortasına uygulanacak hükümler arasında başkası lehine sigortaya ikinci kategori bir hükümlerle atıf yapmak, başkası lehine sigortayı üçüncü kişi lehine sözleşmenin özel bir uygulaması olarak kabul etmek, sorumluluk sigortasının hiçbir şekilde üçüncü kişi lehine sözleşme olmadığını belirtmek, çelişkili olmuştur. Taslak'ta sonradan yapılan değişikliklerden kaynaklanan bu çelişki, kanun koyucunun ne amaçladığının tespitini oldukça güçleştirmiştir. Görünüşe göre, üçüncü kişi lehine sözleşme kavramının adından hareketle, üçüncü kişinin daha lehine bir değişiklik yapıldığı düşünülmüştür. Fakat bu kavramın sigorta ve özel olarak da sorumluluk sigortasına nasıl adapte edileceği çetin bir meseledir; ne borçlar hukuku ne de sigorta hukuku öğretisinde şu ana kadar tatmin edici bir görüş ileri sürülmüştür. Kanaatimizce, sorumluluk sigortasını çok farklı bir perspektiften ele almadıkça, yapılan atıf üçüncü kişinin durumunda çok büyük bir iyileşme sağlamamaktadır.

7.6. Sorumluluk sigortası ve doğrudan dava hakkı için bir özel hüküm bulunmayıp, muacceliyetle ilgili TTK, m.1427'nin uygulanması ve yine bu konuda TTK, m.1475/2'ye sonradan yapılan ilave, pek çok konuyu tartışmaya açık hale getirmektedir. Dava hakkının ne zaman doğduğu, davaya konu hakkın ne zaman doğduğu, temerrüdün ve zamanaşımının ne zaman işlemeye başlayacağı, borç ve görev ihlallerine uygulanacak yaptırımlar, sigortacının riziko ve zarar tanımlamaları ile üçüncü kişinin haklarını sınırlayıp sınırlayamayacağı, bunların başında gelmektedir.

7.7. TTK, m.1473 ile farklı esaslara göre sigorta yapılabilmesi için sigortacıya tanınan geniş hareket alanının pek çok faydası vardır. Buna karşılık, aynı genişlik, iyi kaleme alınmış poliçe hükümleri ile üçüncü kişinin haklarına tehlikeli sınırlamalar getirme imkânı da tanımaktadır. Geleceğe dair zarar sınırlamaları ve sunset süreleri çok tartışma çıkaracak gibi görünmektedir. TTK, m.1473 kapsamındaki sakıncalarla ilgili olarak sigorta genel şartlarına da önemli bir rol düşmektedir.

7.8. Genel hükümlerde yer alan ve genellikle üçüncü kategori koruyucu hükümlerle düzenlenen borç ve görev ihlallerinden hangilerinin üçüncü kişiye karşı ileri sürülebileceği, yoruma oldukça açıktır. Yeni bir kanun

ile yeni bir sistem kurulurken, bu konudaki prensibi belirleyen kısa ve genel bir hüküm konması yerinde olurdu.

7.9. Doğrudan davanın nirengi noktalarından ve TTK'nın da en önemli kusurlarından biri, üçüncü kişinin bilgi alma hakkıdır. Bu çalışma teori üretmek değil var olanı açıklamak amacı gütmekle beraber, bu konu için *de lege feranda* öneride bulunmak zorunlu görülmüştür. Yeni bir sistem kuruluyorsa, bilgi alma hakkı bu sistemin en önemli unsurlardan olmalı idi. TTK'da kapsamlı bir değişikliğe gitmeden bu artık mümkün değildir, böyle bir değişiklik de pek olası değildir. Sigorta ve sigortacı üçüncü kişiden gizlenerek doğrudan dava hakkının kullanılması engellenebilir, sistem kolayca tıkanabilir. Borç ve görev ihlallerinin üçüncü kişiye karşı ileri sürülüp sürülemeyeceği noktasında da, bilgi alma hakkı kritik önem taşır. Bu çalışmada ileri sürülen pek çok konudaki yorum, bilgi alma hakkının bulunmayışına dayanmakta, buna pratik sonuç bağlamaktadır. Fakat murakabe mevzuatı ile bilgi alma hakkına dair usul ve esasların kolayca düzenlenebileceğini düşünüyoruz ve zorunlu bulduğumuz böyle bir sistemin kurulmasını öneriyoruz.